

universytetu. Seriya «Fizychnye vykhovanniatasport» (1), 107–112.

4.Volkova S. Formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnikh vchyteliv fizychnoi kultury [Elektronnyi resurs] / Volkova S. S. – [https:// rusnauka.com/.../27099.doc.htm](https://rusnauka.com/.../27099.doc.htm)

5.Ivanii I.(2013) Kompetentnisnyi pidkhid do profesiinoi pidhotovky vchytelia fizychnoi kultury. Fizychnyvykhovannia, sport i kulturazdorovia v suchasnomususpilstvi: zb. nauk. pr. Skhidnoieuropeiskohonats. universytetuim. LesiUkrainky. Lutsk. 1 (21), 43–47.

6.Mazin V. (2008) Formuvannya kultury profesiinoi samorealizatsii maibutnikh uchyteliv fizychnoho vykhovannia: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Zaporizhzhia, 222.

7.Omok H. (2020) Orhanizatsiino-pedahohichni umovy formuvannia u maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi kultury ta sportu hotovnosti do profesiinopedahohichnoi diialnosti v profesiino-tekhnichnii osviti. Zb. naukovykh prats natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriya: Pedahohichni nauky. 2 (21),147–164.

8.Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 017 «Fizychnakultura i sport» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity: Nakaz MONU vid 24.04.2019 r. №567. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sportbakalavr.pdf>

9.Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 5 veresnia 2017 roku № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

10. Pro fizychnukulturu i sport: Zakon Ukrainy vid 24.12.1993 r. №3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.

11. Samsutina N.(2014) Metodychni zasady formuvannia profesiinykh funktsionalnykh kompetentnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury: Monohrafiia.- Berdiansk, 192.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.12(144).32

Філоненко Л. В.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри здоров'я людини і фізичної реабілітації,
Рівненський Національний університет водного господарства та природокористування
Варава О. Б.
кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи та реабілітації,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Сівак Н. А.
доцент, кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Казаківа Н. В.
доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Тихонов В. К.
доцент кафедри фізичного виховання, Вінницький національний технічний університет
Тихонова С. В.
старший викладач кафедри фізичного виховання, Вінницький національний технічний університет

ІНТЕРІОРИЗАЦІЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ВИХОВАНЦЯМИ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

Взаємодія з іншими людьми – дорослими та однолітками – має значний вплив на систему моральних цінностей, її динаміку, постійний розвиток, зміни та вдосконалення, у тому числі по відношенню до інших людей. Також моральна сфера та цінність індивіда залежить від умов, у яких перебуває особистість. Для нашого дослідження це важливе твердження, оскільки, змінюючи освітнє середовище школи-інтернату та проводячи ряд спеціальних виховних заходів, ми змінюємо етичне середовище для її учнів. Визначені нами базові моральні цінності (повага гідності, рівноправ'я, доброзичливість, виваженість, самодостатність) та структурні компоненти відображають особливості і сутність виховання ціннісного ставлення до іншої людини у учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Формування ціннісного ставлення до іншої людини у учнів шкіл-інтернатів ускладнюється сучасними негараздами в суспільстві та вимагає цілеспрямованої роботи педагогічних колективів. Це дозволяє нам дійти висновку про необхідність визначення стану сформованості ціннісного ставлення до іншої людини у підлітків шкіл-інтернатів.

Ключові слова: взаємодія з іншими людьми, дорослі та однолітки, система моральних цінностей, постійний розвиток, зміни та вдосконалення, відношення до інших людей.

Filonenko Lesya, Olena Varava, Nataliia Sivak, Nataliia Kazakova, Volodymyr Tykhonov, Svitlana Tykhonova.
Interiorization of moral values by pupils of rehabilitation centers. Interaction with other people - adults and peers - has a significant impact on the system of moral values, its dynamics, constant development, change and improvement, including in relation to other people. Also, the moral sphere and the value of the individual depend on the conditions in which the person is. This is an important statement for our research, because by changing the educational environment of the boarding school and by

carrying out a number of special educational activities, we are changing the moral environment for its students. Certain basic moral values (respect for dignity, equality, benevolence, prudence, self-sufficiency) and structural components that we have identified reflect the characteristics and essence of developing a value attitude towards another person among students of general education boarding schools. The formation of a value attitude towards another person among students of boarding schools is complicated by modern turmoil in society and requires the purposeful work of pedagogical teams. This allows us to conclude that it is necessary to determine the state of formation of the value attitude towards another person among adolescents of boarding schools..

Keywords: interaction with other people, adults and peers, the system of moral values, constant development, changes and improvements, attitude towards other people.

Постановка проблеми. Взаємодія з іншими людьми – дорослими та однолітками – має значний вплив на систему моральних цінностей, її динаміку, постійний розвиток, зміни та вдосконалення, у тому числі по відношенню до інших людей. Також моральна сфера та цінність індивіда залежить від умов, у яких перебуває особистість. Для нашого дослідження це важливе твердження, оскільки, змінюючи освітнє середовище школи-інтернату та проводячи ряд спеціальних виховних заходів, ми змінюємо етичне середовище для її учнів [1].

Аналіз актуальних досліджень. За основу ціннісного ставлення учня школи-інтернату до іншої людини можна також взяти почуття корисності [2, с.43].

Такими умовами в школах-інтернатах, за твердженням Т. Загороднюк, можуть бути:

– організація здійснення педагогічного впливу на формування й розвиток емоційної сфери підлітків за допомогою створення відповідних педагогічних ситуацій;

– спонукання учнів підліткового віку до безкорисливих вчинків шляхом цілеспрямованого підсилення їхніх позитивних емоцій (радості, задоволення від піклування про іншу людину) щодо безкорисливості власної дії заради іншого;

– активного залучення підлітків до гуманістично спрямованої діяльності, яка сприятиме збагаченню досвіду моральної поведінки [2, с.43–47].

Вихованцям шкіл-інтернатів важливо зрозуміти значення та сутність ціннісного ставлення до іншої людини, усвідомити, що таке «корисність для іншого», «задіяність», «взаємодопомога», «взаємопідтримка» [3, с.62–70]. Ілюстрація думки, що в сучасному суспільстві, в тому, яке є, і в тому, яке формується, набагато вигідніше бути людиною порядною, чесною, комунікабельною, чуйною, гуманною, оскільки це сприяє розвитку єдності, національної згуртованості, набирає особливої ваги для подальшого життя дитини в інтернатному закладі. Досить корисною для вихованця буде думка, що людина з добре розвинутим інтелектом обов'язково обере спосіб життя у відповідності до змісту загальнолюдських цінностей у стосунках з іншою людиною, оскільки вони не лише перевірені часом і занесені до скарбниці національної народної мудрості, а й оптимальні для життя, і прожити його, користуючись ними, найлегше, найоптимальніше.

Дуже важливо, щоб педагог школи-інтернату міг розпізнавати, які ціннісні задатки має учень. Це потребує використання сучасних діагностувальних методик, визнання «пріоритетності прав дитини та її інтересів, забезпечення свободи совісті, створення умов для реалізації її сутнісних сил» [4, с.17].

Проведені спеціальні дослідження виявили, що важливою умовою передачі значущих цінностей учням є пробудження у них адекватних емоційних переживань. К. Ушинський, вказуючи на те, що наші почуття відображають «найбільш ясно і вірно» наше ставлення до людей, писав: «Виховання і життя, викликаючи все частіше з нашої душі те чи інше почуття, те чи інше вроджене їй прагнення, роблять їх керівниками наших думок і наших справ» [5, с.37].

Цю думку також розвиває і О.Горак вказуючи, що ключовими моментами виховання в учнів емоційного ставлення до людини є: «розвиток емоційності, сенситивності, здатності до рефлексії тощо; сприяння актуалізації готовності до емпатійної дії та усвідомлення цієї актуалізації; закріплення альтруїстичної спрямованості, яка лежить в основі співчуття; формування в учнів гуманістичної позиції при взаємодії із оточуючими; формування загальної позитивної орієнтації, відкритості, довіри у взаємовідносинах; розвиток умінь запобігати загостренню, а в подальшому і виникненню проблемних ситуацій; розвиток умінь керувати власними емоціями в ситуаціях, які вимагають здійснення морального вибору» [6, с.123].

Мета полягає у визначенні стану інтеріоризації моральних цінностей вихованцями реабілітаційних центрів.

Виклад основного матеріалу. Безумовно, емоції пов'язані з цінностями. Так, моральні емоції напряму пов'язані з моральними цінностями. Без співставлення з цінністю об'єкта неможливо говорити про важливість чи небажаність тих чи інших емоцій стосовно нього.

Завданням сучасного виховання є інтеріоризація моральних цінностей вихованцями шкіл-інтернатів, за якого вони набувають необхідного особистісного змісту. «Орієнтація людини на певні цінності може виникнути лише в результаті їх визнання (позитивної оцінки – раціональної чи емоційної)» – пише Б.Додонов [7, с.11]. У випадку суперництва мотивів – спокуси вчинити погано, замість того, щоб вчинити добре, – потребі може протистояти лише інша потреба, причому боротьба мотивів розігрується на рівні емоцій, спричинених цими мотивами.

Виховання у підлітків ціннісного ставлення до іншої людини можливе лише на основі гуманістичної етики і моралі та інтеріоризації таких моральних цінностей, як повага гідності, рівноправ'я, доброзичливість, вираженість, самодостатність, готовність до конструктивного діалогу, які ми розглядаємо як такі, що доповнюють одна одну і є взаємопов'язаними.

Повага гідності є ключовою моральною цінністю, що визначає ціннісне ставлення до іншої людини, незважаючи на її соціальний статус, вік, етнічну приналежність. Повага гідності є умовою моральних ставлень та

взаємин, самоствердження та самореалізації особистості. В.Сухомлинський вважав, що повага гідності особистості дитини є основою формування її шляхетності, високоморальних, гуманних вчинків [8, с.295]. Повага гідності виявляє ставлення людини спочатку до себе, а потім до інших людей. «Гідна людина чинить гуманно і справедливо, навіть якщо ніхто цього не бачить і не може оцінити. Ніколи не зробить комусь боляче, не стане брехати, інтригувати проти інших, не бажаючи зраджувати у собі людське» [9, с.108].

Рівноправ'я характеризує взаємодію в учнівському середовищі шкіл-інтернатів у межах окремого класу чи всього закладу освіти. Рівноправ'я також передбачає справедливий розподіл прав та обов'язків учнів, відповідальність за свої дії. Рівноправ'я гарантується Конвенцією ООН про права дитини, а також Конституцією України, зокрема, ст.24, ч.2 про рівноправ'я громадян, незалежно від етнічного, соціального майнового й посадового положення, а також роду занять; ст.18, 19 про рівноправ'я усіх громадян, незалежно від переконань, світоглядних позицій, приналежності до громадських організацій або політичних партій; ст.34 про гарантію права на свободу думки і слова, вираження поглядів і переконань; ст.36 про рівність усіх громадян перед законом; ст.24 ч.3 про гендерну рівність; ст.11 про етнічну і національну рівність громадян.

Забезпечення рівноправ'я вихованців є умовою їхнього стабільного морального розвитку, усвідомлення себе членом спільноти зі своєю думкою, правом голосу, причетністю та відповідальністю за спільну справу, майбутнє закладу освіти і своє також.

Добррозичливість – визначає позитивне ставлення до людини через симпатію, прагнення підтримати, допомогти, є характеристикою ціннісного ставлення до людини. Ставлення до дитини в інтернатних закладах має бути дружнім, демократичним, а не авторитарним і вказівним. Стосунки з педагогом не можуть будуватися на страху чи покаранні. Навпаки, педагог має дбати про почуття дитини, її комфорт і благо. Добррозичливість має двосторонню спрямованість, за якої і діти, і дорослі намагаються з порозумінням ставитися до проблем, шукати і знаходити точки дотику та можливості їх розв'язання. Добррозичливість виявляється не лише у прагненні допомогти, а й в бажанні поділитися своїм досвідом, духовними і матеріальними цінностями. Добррозичливість у стосунках дозволяє дітям переживати радість від спілкування і діалогу як з ровесниками, так і з дорослими, упевненість у собі і своїх можливостях, спонукає до вияву найкращих моральних якостей, відкритих і щирих стосунків.

Виваженість є важливою характеристикою ціннісного ставлення до іншої людини, що виявляється у здатності до використання продуманих слів, вчинків і рішень. Виваженість також характеризує здатність контролювати себе та поважати інших, враховувати їх інтереси та почуття, що надзвичайно важливо для вихованців інтернатних закладів, схильних до імпульсивних дій та поведінки. Уміння співставляти та аналізувати, підкріплювати свої думки аргументами чи авторитетною думкою, дозволять підліткам уникнути життєвих помилок через поспішні рішення. Виваженість є важливою як в прийнятті колективних рішень, так і особистих, які стосуються конкретної ситуації, в якій знаходиться підліток, чи його майбутнього, з урахуванням переваг і труднощів, власних сил, здібностей та розумового потенціалу.

Самодостатність визначає здатність особистості вирішувати проблеми без сторонньої допомоги. Існує декілька видів самодостатності: господарська (самообслуговування особистості, уміння вдягатися, їсти, прати та ін.); психологічна (почуття комфорту в колективі і на самоті); соціальна (уміння налагоджувати контакти з іншими та досягати успіху); моральна (уміння ставити цілі та досягати їх моральними засобами). «Самодостатня особистість здатна робити моральний вибір, адекватно оцінювати себе та інших; відгонити спокусу постійно користуватися чужою допомогою і готова взяти відповідальність на себе. Моральна самодостатність передбачає спроможність захоплювати, вести за собою, забезпечувати, керувати, усувати перешкоди» [10, с.24].

Виховання самодостатності в учнів шкіл-інтернатів є важливою умовою їхньої успішної соціалізації та інтеграції у соціум.

Інтеріоризація моральних цінностей відбувається поетапно.

На першому етапі особистість здобуває знання про моральні цінності. Даний етап ще не передбачає, що людина у своїй поведінці буде керуватися цими цінностями. В цьому випадку цінності залишаються як знані, але внутрішньо неприйнятими і такими, що не є інструкцією до дії. К.Ушинський із цього приводу писав: «Гарно розмірковувати про чесноти ще не означає бути добродішним; бути справедливим у думках ще не означає бути справедливим на ділі» [5, с.323].

Другий – знання й сприймання моральних цінностей як життєву необхідність. На другому етапі людина вчиняє згідно зі значущими для оточуючих цінностей, але не з власної волі, а тому-що боїться осуду, покарання і т.п. Людина здатна порушити їх, досить лише змінитися деяким зовнішнім критеріям оцінки.

Третій – емоційно-чуттєве сприйняття цінностей. Цей рівень характеризується внутрішнім сприйняттям цінностей, без глибокого їх осмислення. В цьому випадку цінності стають внутрішньою інструкцією дій людини, але у випадку дисонансу вчинків і цінностей моральної кризи не настає.

Четвертий рівень характеризується емоційним сприйняттям та усвідомленістю важливості цінностей. Саме цей рівень характеризує систему ціннісних орієнтацій особистості. Цінності привласнюються і перетворюються на внутрішні переконання особистості, визначають ставлення людини до світу й самої себе, стають частиною її «Я», лише якщо вони пропущені крізь емоційний фільтр її психіки. На цьому рівні вчиняти наперекір засвоєним цінностям стає неможливим без завдання удару по уявленню про самого себе, без обезцінювання людини у своїх очах, утиску її самоповаги. При засвоєнні цінностей на цьому рівні у людини з'являється не лише бажання, але й потреба чинити й діяти згідно засвоєних цінностей.

Виявлення структурних компонентів дозволило розкрити специфіку досліджуваного явища. Зокрема, Н.Письменна вважає, що компонентами ціннісного ставлення особистості до людини є: когнітивний (знання та розуміння основних понять, категорій, термінів щодо прав і свобод людини і громадянина, їх реалізації, охорони й захисту);

мотиваційно-ціннісний (усвідомлене та емоційно забарвлене ставлення до людини як цінності, повага до прав і свобод людини) і діяльнісно-процесуальний (сформовані вміння та навички застосовувати знання про права та свободи людини, процедури щодо їх захисту, вибір форм і способів поведінки, оптимальних щодо забезпечення поваги до людської гідності тощо) [11, с.148].

Водночас, учені акцентують увагу на емоційно-ціннісному компоненті, підкреслюючи його значущість. Так, І.Зверева, Л.Коваль, П.Фролов [12] розглядають емоційно-ціннісний компонент як поєднання почуттів провини у разі порушення правил; відповідальності (за себе, за інших: альтруїзм, дисциплінарна відповідальність); ціннісних орієнтацій та емпатії [6, с.121].

Дослідниця Л.Король звертає увагу на те, що емоційно-ціннісний компонент виявляється в процесі міжособистісної взаємодії, що передбачає моральну оцінку об'єкта, вияв почуттів симпатії чи антипатії до нього [13, с.21].

Беручи до уваги різні думки та підходи, ми дійшли висновку, що особливості виховання ціннісного ставлення до іншої людини розкривають структурні компоненти цього феномену, якими є:

– *когнітивний* компонент, що визначає моральні та етичні знання, уявлення, судження учнів шкіл-інтернатів про гуманістичні ідеали, людину як найвищу цінність, роль і значення іншої людини в суспільних і особистісних стосунках, а також про моральні цінності (повага гідності, рівноправ'я, доброзичливість, виваженість, самодостатність, готовність до конструктивного діалогу) та їх роль у житті людини, прояви ціннісного ставлення до іншої людини, які протистоять упередженості, закритості, особистим конфліктам;

– *емоційно-ціннісний* компонент виявляє зацікавленість учнів шкіл-інтернатів, стійкий інтерес та потребу в іншій людині, позитивне сприйняття та ставлення до себе і до іншої людини, потребу у порозумінні з оточуючими людьми, бажанні інтериоризувати моральні цінності та розвивати у собі відповідні моральні якості, готовність до конструктивного діалогу, що впливає на формування позитивних мотивів, моральних почуттів, емоцій. У освітньому процесі школи-інтернату учні набувають морального досвіду, вчаться спілкуватися з однолітками, старшими і молодшими дітьми, дорослими, що дозволяє виховувати ціннісне ставлення до іншої людини;

– *діяльнісний* компонент включає: навички спілкування та поваги до гідності інших людей, здатність адекватно оцінювати свої можливості, ситуацію, готовність до конструктивного діалогу, моральних вчинків, навичок виваженої, доброзичливої поведінки, рівноправних стосунків та суб'єкт- суб'єктної взаємодії, уміння цивілізовано відстоювати власну і чужу гідність, протистояти тиску та аморальним впливам, діяти морально у ставленні до іншої людини за різних обставин.

Таким чином, структура ціннісного ставлення до іншої людини є цілісною, динамічною, такою що відображає внутрішні і зовнішні зв'язки кожного компонента та їх взаємообумовленість.

В основу структури ціннісного ставлення до іншої людини покладено взаємодію усіх структурних компонентів, де кожен з них є самостійним та виконує свою функцію, однак не може існувати без інших компонентів, які його доповнюють, узгоджують з іншими, забезпечуючи єдність та цілісність. Визначення структурних компонентів ціннісного ставлення до іншої людини дає підстави для розробки змісту виховання учнів шкіл-інтернатів.

Важливим для розуміння сутності ціннісного ставлення до іншої людини, на нашу думку, є психологічні механізми. Формування моральних цінностей – процес багатограний і складний, де на перший план виходить такий вид психологічного процесу, як моральна оцінка діяльності людини, спрямована на засвоєння та усвідомлення об'єктивно змістовної сторони об'єкта чи предмета, на оцінювання їх властивостей з точки зору потреби, корисності, прийнятності для задоволення потреб та інтересів особистості, реалізації цілей її діяльності. Результатом моральної оцінки є усвідомлення цінності й тим самим формування ціннісного ставлення до іншої людини.

Ще однією важливою стороною моральної оцінки є *емоційне переживання* (І.Бех, В.М'ясищев), присутнє при цьому ціннісному ставленні, яке впливає на реалізацію цінності в поведінці людини. Об'єктивна значущість явищ сама собою не утворює ціннісного ставлення. Значущість має бути усвідомлена в системі ціннісних понять (Л.Архангельський)[14].

Готовність до конструктивного діалогу, як психологічний механізм, забезпечується зацікавленістю та рівноправністю суб'єктів, створенням однакових умов для дітей різних вікових груп з метою їх самовираження та самореалізації. Готовність до конструктивного діалогу будується на відкритості, довірі сторін одна до одної та розумінні. Ціннісне ставлення до іншої людини не можливе без діалогу, взаєморозуміння, співпраці. Готовність до конструктивного діалогу передбачає творчий акт з обох сторін, спілкування, яке здатне емоційно, духовно збагатити усіх учасників, дати позитивний досвід взаємодії з іншими людьми в основі якого є ціннісне ставлення до іншої людини.

Таким чином, дослідження особливостей формування ціннісного ставлення до іншої людини у учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів вимагає врахування двох груп чинників, які безпосередньо впливають на цей процес.

До першої групи чинників відносяться наступні: сенситивність підліткового віку щодо формування ціннісного ставлення до іншої людини (типовими особливостями сучасного підлітка є: вибірковість в оцінці якостей іншої людини; інтенсивний розвиток інтелектуальної, емоційної і вольової сфери; потреба в інтимно-особистісному спілкуванні зі значущими ровесниками; загальна спрямованість у формуванні моральних уявлень і соціальних настановлень; формування знань, уявлень щодо інших людей та стиль спілкування з ними); потенціал позаурочної діяльності загальноосвітніх шкіл-інтернатів у формуванні ціннісного ставлення до іншої людини (можливість проводити цілеспрямовану роботу з формування ціннісного ставлення до іншої людини; здійснення своєчасної діагностики рівнів сформованості ціннісного ставлення до іншої людини; тривале спілкування між вихованцями і педагогами, завдяки якому створюються можливості для гуманізації освітнього процесу, що вимагає сприяння формуванню гуманістичної спрямованості особистості, задоволенні потреб підлітків у вільному виборі видів діяльності; залучення учнів до гуманістично спрямованої діяльності, яка сприяє збагаченню досвіду моральної поведінки).

Друга група чинників, що значно ускладнює процес формування ціннісного ставлення до іншої людини у учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів: соціальне сирітство; особливості організаційно-педагогічного функціонування загальноосвітніх шкіл-інтернатів (заорганізованість життєдіяльності вихованців; вимушена адаптація до великої кількості однолітків; зниження інтимності та довірливості у спілкуванні; надмірна опіка й покроковий контроль; превалювання авторитарної педагогіки); специфіка контингенту вихованців (наявність дериваційного синдрому; труднощі у спілкуванні з оточуючими; зниження емпатії; переважаючі рентні настрої у стосунках з дорослими; суперництво у стосунках з ровесниками; вияв зневаги, грубості, агресії у ставленні до молодших і слабших; невміння і небажання працювати в колективі, роботи щось заради інших) [15-24].

Висновки. Визначені нами базові моральні цінності (повага гідності, рівноправ'я, доброзичливість, вираженість, самодостатність) та структурні компоненти відображають особливості і сутність виховання ціннісного ставлення до іншої людини у учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Формування ціннісного ставлення до іншої людини у учнів шкіл-інтернатів ускладнюється сучасними негараздами в суспільстві та вимагає цілеспрямованої роботи педагогічних колективів. Це дозволяє нам дійти висновку про необхідність визначення стану сформованості ціннісного ставлення до іншої людини у підлітків шкіл-інтернатів.

Література

1. Бутрим Т. В., Маглыш А. В., Поспелова Н. С., Забавская В. П. Записки приёмной матери [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.child.of.bv/index.php?id=4>.
2. Загороднюк Т. М. Методика виховання почуття корисності для іншого в учнів підліткового віку. *Рідна школа*. 2009. № 12. С. 43–47.
3. Дементьева И. Ф. Социальная адаптация детей-сирот: проблемы и перспективы в условиях рынка. Социологические исследования. 1992. №10. С. 62–70.
4. Шкільна І. М. Виховання гуманістичних цінностей старших підлітків у взаємодії сім'ї і школи : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2014. 190 с.
5. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. Собр. соч. : в 11 т. Москва, 1950. Т. 2. 483 с.
6. Горак О. М. Особливості формування готовності до здійснення морального вибору у проблемних ситуаціях: емоційно-ціннісний компонент. *Молодий вчений*. 2015. № 12. С. 121–124.
7. Додонов Б. И. Эмоция как ценность. Москва : Политиздат, 1978. 272 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5-ти т. Київ : Радянська школа, 1976. Т. I. 654 с.
9. Виховання культури гідності дітей та учнівської молоді в позаурочній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів : метод. посіб. / під заг. ред. К. І. Чорної. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 260 с.
10. Бех І. Д., Чорна К. І., Журба К. О., Киричок В. А., Шкільна І. М., Коновець С. В. Виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості в позакласній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів : монографія. Харків : Друкарня Мадрид, 2016. 186 с. URL: <https://bit.ly/2xUluay>
11. Письменна Н. О. Поняття «ціннісно-сміслового ставлення до людини» як науково-педагогічна категорія. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. праць. 2014. № 1. С. 140–150.
12. Зверева І. Д., Коваль Л. Г., Фролов П. Д. Діагностика моральної вихованості школярів. Київ : ІСДО, 1995. 156 с.
13. Король Л. Д. Діагностика формування національного характеру у студентів. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць. 2010. № 7. С. 21–23.
14. Архангельский Л. М. Ценностные ориентации и нравственное развитие личности. Москва : Знание, 1978. 64 с.
15. Filonenko Lesia. Pedagogical conditions of the formation of value attitude to another person in teenagers of comprehensive boarding schools. *Intellectual Archive*. Toronto: Shiny Word Corp. (Canada). 2018. (September/October). Vol. 7. No. 5. P. 50–56.
16. Demchenko, I., Maksymchuk, B., Bilan, V., Maksymchuk, I., & Kalynovska, I. (2021). Training Future Physical Education Teachers for Professional Activities under the Conditions of Inclusive Education. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(3), 191-213. <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/227>
17. Prots, R., Yakovliv, V., Medynskyi, S., Kharchenko, R., Hryb, T., Klymenchenko, T., Ihnatenko, S., Buzhyna, I., & Maksymchuk, B. (2021). Psychophysical Training of Young People for Homeland Defence Using means of Physical Culture and Sports. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(3), 149-171. <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/225>
18. Kosholap, A., Maksymchuk, B., Branitska, T., Martynets, L., Boichenko, A., Stoliarenko, O., Matsuk, L., Surovov, O., Stoliarenko, O., & Maksymchuk, I. (2021). Neuropsychological Bases of Self-Improvement of Own Physical Health of Future Teachers in the Course of University Education. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(3), 171-190. <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/226>
19. Sheremet M., Leniv Z., Loboda V., Maksymchuk B. (2019) The development level of smart information criterion for specialists' readiness for inclusion implementation in education. *Information Technologies and Learning Tools*, 72, 273-285. <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2561>
20. Behas, L., Maksymchuk, B., Babii, I., Tsymbal-Slatvinska, S., Golub, N., Golub, V. ... Maksymchuk, I. (2019). The influence of tempo rhythmic organization of speech during gaming and theatrical activities on correction of stammering in children. *Journal of Physical Education and Sport*, 19 (4), 1333-1340. <http://efsupit.ro/images/stories/august2019/Art%20193.pdf>

21. Bezliudnyi O., Kravchenko O., Maksymchuk B., Mishchenko M., Maksymchuk, I. (2019) Psycho-correction of burnout syndrome in sports educators (2019). Journal of Physical Education and Sport, 19 (3), Art 230 pp. 1585. <http://efsupit.ro/images/stories/septembrie2019/Art%20230.pdf>

22. Halaidiuk, M., Maksymchuk, B., Khurtenko, O., Zuma, I., Korytko, Z., Andrieieva, R. ... Maksymchuk, I. (2018). Teaching approaches in extracurricular physical activities for 12-14-year-old pupils under environmentally unfavourable conditions. Journal of Physical Education and Sport, 18 (4), 2284–2291. <http://efsupit.ro/images/stories/dецembrie2018/Art%20344.pdf>

23. Maksymchuk, I., Maksymchuk, B., Frytsiuk, V., Matviichuk, T., Demchenko, I., Babii, I. ... Savchuk, I. (2018). Developing pedagogical mastery of future physical education teachers in higher education institutions. Journal of Physical Education and Sport, 18 (2), 810–815. <http://efsupit.ro/images/stories/iunie2018/Art%20119.pdf>

24. Sitovskiy A., Maksymchuk B., Kuzmenko V., Nosko Y., Korytko Z., Bahinska O. ... Maksymchuk, I. (2019). Differentiated approach to physical education of adolescents with different speed of biological development (2019). Journal of Physical Education and Sport, Vol.19 (3), Art 222, pp. 1532 – 1543. <http://efsupit.ro/images/stories/august2019/Art%20192.pdf>

References

1. Butrim, T. V., Maglysh, A. V., Pospelova, N. S., Zabavskaya, V. P. *Zapiski priyomnoy materi* [Fosterer Mother's Notes] <http://www.child.of.bv/index.php?id=4>.

2. Zahorodnyuk, T. M. (2009). *Metodyka vykhovannya pochuttya korysnosti dlya inshoho v uchniv pidlitkovoho viku* [Methods of educating a sense of usefulness for another in adolescents]. *Ridna shkola*. № 12. pp. 43–47.

3. Demytyeva, I. F. (1992). *Sotsial'naya adaptatsiya detey–sirot: problemy i perspektivy v usloviyakh rynka* [Social adaptation of orphans: problems and prospects in market conditions]. *Sociological research*. No. 10. pp. 62–70. <https://ecsocman.hse.ru/data/917/208/1217/010.DEMENTIEVA.pdf>

4. Shkilna, I. M. (2014). *Vykhovannya humanistychnykh tsinnostey starshykh pidlitkiv u vzayemodiyi sim"yi i shkoly* [Education of humanistic values of older adolescents in the interaction of family and school]: the dissertation of the Candidate of Pedagogical Sciences. Kyiv, 190 p.

5. Ushinsky, K. D. (1950). *Chelovek kak predmet vospitaniya. Opyt pedagogicheskoy antropologii* [Man as a subject of education. The experience of a pedagogical anthropologist]. Collected works: in 11 volumes, Moscow, Volume 2.p. 483 https://imwerden.de/pdf/ushinsky_sobranie_sochineny_tom08_1950_text.pdf

6. Horak, O. M. (2015). *Osoblyvosti formuvannya hotovnosti do zdiysnennya moral'noho vyboru u problemnykh sytuatsiyakh: emotsiyno-tsinnisnyy komponent* [Features of the formation of readiness to make moral choices in problematic situations: emotional and value component]. *Molodyy vchenyy*. № 12. pp. 121–124. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/12/116.pdf>

7. Dodonov, B. I. (1978). *Emotsiya kak tsennost'* [Emotion as a value]. Moscow: Politizdat, 272 p. http://pedlib.ru/Books/6/0322/6_0322-1.shtml

8. Sukhomlinsky, V.O. (1976). *Vybrani tvory* [Selected works]: in 5 volumes. Kyiv: Soviet School, Volume I. 654 p. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000012788>

9. *Vykhovannya kul'tury hidnosti ditey ta uchniv's'koyi molodi v pozaurochniy diyal'nosti zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv*, (2014). [Education of the culture of dignity of children and students in extracurricular activities of secondary schools] : methodical manual / under the general editorship of K.I. Chorna. Kirovograd: Imex-LTD, 260 p.

10. Bekh, I. D., Chorna, K. I., Zhurba, K. O., Kyrchok, V. A., Shkilna, I. M., Konovets, S. V. (2016). *Vykhovannya moral'noyi samosvidomosti zrostayuchoyi osobystosti v pozaklasnyy diyal'nosti zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv* [Education of moral self-consciousness of a growing personality in extracurricular activities of secondary schools]: monograph. Kharkiv: Madrid Printing House, 186 p. <https://bit.ly/2xUluay>

11. Pysmenna, N. O. (2014). *Ponyattya «tsinnisno-smyslove stavlennya do lyudyny» yak naukovo-pedahohichna katehoriya. Dukhovnist' osobystosti: metodolohiya, teoriya i praktyka* [The concept of "value-semantic attitude to man" as a scientific and pedagogical category. Spirituality of personality: methodology, theory and practice]: a collection of scientific papers. № 1. pp. 140–150. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_8\(1\)_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_8(1)_42)

12. Zvereva, I. D., Koval, L. H., Frolov, P. D. (1995). *Diahnostyka moral'noyi vykhovanosti shkolyariv* [Diagnosis of moral education of schoolchildren]. Kyiv: ISDO, 156 p.

13. Korol, L. D. (2010). *Diahnostyka formuvannya natsional'noho kharakteru u studentiv. Problemy suchasnoyi psykholohiyi* [Diagnosis of the formation of national character in students. Problems of modern psychology]: a collection of scientific papers. № 7. pp. 21–23. <http://tta.org.ua/index.php/2227-6246/article/view/162234>

14. Arkhangel'sky, L. M. (1978). *Tsennostnyye oriyentatsii i npravstvennoye razvitiye lichnosti* [Value orientations and moral development of the individual]. Moscow: Znanie, 64 p. https://rusneb.ru/catalog/000200_000018_rc_2122020/

15. Filonenko Lesia. Pedagogical conditions of the formation of value attitude to another person in teenagers of comprehensive boarding schools. *Intellectual Archive*. Toronto: Shiny Word.Corp. (Canada). 2018. (September/October). Vol. 7. No. 5. P. 50–56.

16. Demchenko, I., Maksymchuk, B., Bilan, V., Maksymchuk, I., & Kalynovska, I. (2021). Training Future Physical Education Teachers for Professional Activities under the Conditions of Inclusive Education. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(3), 191-213. <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/227>

17. Prots, R., Yakovliv, V., Medynskiy, S., Kharchenko, R., Hryb, T., Klymenchenko, T., Ihnatenko, S., Buzhyna, I., & Maksymchuk, B. (2021). Psychophysical Training of Young People for Homeland Defence Using means of Physical Culture and Sports. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(3), 149-171. <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/225>

18. Kosholap, A., Maksymchuk, B., Branitska, T., Martynets, L., Boichenko, A., Stoliarenko, O., Matsuk, L., Surovov, O., Stoliarenko, O., & Maksymchuk, I. (2021). Neuropsychological Bases of Self-Improvement of Own Physical Health of Future Teachers in the Course of University Education. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience, 12(3), 171-190. <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/226>

19. Sheremet M., Leniv Z., Loboda V., Maksymchuk B. (2019) The development level of smart information criterion for specialists' readiness for inclusion implementation in education. Information Technologies and Learning Tools, 72, 273-285. <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2561>

20. Behas, L., Maksymchuk, B., Babii, I., Tsymbal-Slatvinska, S., Golub, N., Golub, V. ... Maksymchuk, I. (2019). The influence of tempo rhythmic organization of speech during gaming and theatrical activities on correction of stammering in children. Journal of Physical Education and Sport, 19 (4), 1333-1340. <http://efsupit.ro/images/stories/august2019/Art%20193.pdf>

21. Bezliudnyi O., Kravchenko O., Maksymchuk B., Mishchenko M., Maksymchuk, I. (2019) Psycho-correction of burnout syndrome in sports educators (2019). Journal of Physical Education and Sport, 19 (3), Art 230 pp. 1585. <http://efsupit.ro/images/stories/septembrie2019/Art%20230.pdf>

22. Halaidiuk, M., Maksymchuk, B., Khurtenko, O., Zuma, I., Korytko, Z., Andrieieva, R. ... Maksymchuk, I. (2018). Teaching approaches in extracurricular physical activities for 12-14-year-old pupils under environmentally unfavourable conditions. Journal of Physical Education and Sport, 18 (4), 2284–2291. <http://efsupit.ro/images/stories/decembrie2018/Art%20344.pdf>

23. Maksymchuk, I., Maksymchuk, B., Frytsiuk, V., Matviichuk, T., Demchenko, I., Babii, I. ... Savchuk, I. (2018). Developing pedagogical mastery of future physical education teachers in higher education institutions. Journal of Physical Education and Sport, 18 (2), 810–815. <http://efsupit.ro/images/stories/iunie2018/Art%20119.pdf>

24. Sitovskiy A., Maksymchuk B., Kuzmenko V., Nosko Y., Korytko Z., Bahinska O. ... Maksymchuk, I. (2019). Differentiated approach to physical education of adolescents with different speed of biological development (2019). Journal of Physical Education and Sport, Vol.19 (3), Art 222, pp. 1532 – 1543. <http://efsupit.ro/images/stories/august2019/Art%20192.pdf>

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.12(144).33

УДК 355.233.22; 159.9.075

Хален В. В.,
старший викладач – начальник парашутно-десантної служби кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, Саморок М. Г.,
викладач парашутно-десантної підготовки кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, Грачик Марек,
кандидат наук з фізичної культури, магістр психології, доцент, доцент кафедри психології Гданського університету фізичного виховання та спорту м. Гданськ, Польща Поляков І. О.,
кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри фізичного виховання Національного технічного університету «ХПІ», Грделідзе С. Р.,
доцент кафедри фізичного виховання Національного технічного університету «ХПІ», Пастернацький В. В.,
старший викладач кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств Навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і реабілітації Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського,

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПСИХОФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ СТРИБКА З ПАРАШУТОМ

Враховуючи результати аналізу науково-методичної, спеціальної та довідкової літератури, членами науково-дослідної групи встановлено, що питанням визначення ключових складників, а також компонентів (провідних домінант) необхідних для розроблення майбутньої методики формування психофізичної готовності представників інституцій сектору безпеки і оборони України (СБОУ), зокрема військовослужбовців Національної гвардії України (НГУ) підрозділів спеціального призначення до виконання стрибка з парашутом – присвячено недостатню кількість науково-методичних праць, що потребує подальших наукових досліджень та підкреслює актуальність і практичну складову обраного напрямку наукової розвідки. Головною метою дослідження є визначення ключових складників необхідних для розроблення методики формування психофізичної готовності військовослужбовців НГУ підрозділів спеціального призначення до виконання стрибка з парашутом. В процесі дослідно-аналітичної роботи були використані наступні методи: аксіоматичні, ідеалізації, історичні і логічні, сходження від конкретного, формалізації, тощо. В результаті теоретичного дослідження нами визначені ключові складники (формуючі блоки) необхідні для розроблення майбутньої методики формування психофізичної готовності військовослужбовців НГУ підрозділів спеціального призначення до виконання стрибка з парашутом, а саме: 1) блок фізичної та спеціальної фізичної